

Логінова М. В.,
викладач кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
капітан поліції
Гусєва С. М.,
курсант
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Розглядаючи цей аспект, хотілося б акцентувати увагу на тому, що питання, які ми обрали, є досить вагомими та актуальними як у теоретичному, так і в практичному сенсі, адже докази та процес доказування, безумовно, є найважливішими інститутами цивільного процесу. У загальному вигляді цивільне процесуальне доказування – це розумова і процесуальна діяльність суду та інших учасників цивільного процесу, спрямована на встановлення істини в конкретній справі та вирішення спору між сторонами.

Об'єктивний, повний та всебічний розгляд цивільної справи значною мірою залежить від ефективного та всебічного дослідження судом наданих сторонами конфлікту доказів та аргументації своєї позиції у справі, а отже надання судді можливості дослідити обставини, що спричинили конфлікт.

Процес доказування, який надається для обґрунтування позиції сторін, використовується сторонами для підтвердження своєї правоти у конфліктних правовідносинах та захисту чи відновлення своїх прав. І саме від якості та повноти представлених доказів залежить подальша позиція суду у вирішенні цього конфлікту між сторонами та винесенні обґрунтованого рішення.

Доказування в цивільному процесі тісно пов'язане з реалізацією принципу цивільного судочинства «змагальності сторін». Змагальна форма процесу зумовлює покладення тягаря доказування на самі сторони та зняття з суду обов'язку збирання доказів. Суд у даному випадку лише оцінює докази. Змагальні засади процесу визначають мотивацію поведінки сторін у суді, оскільки результат вирішення спору повністю залежить від активності сторін. Такий спосіб організації судочинства називається основами змагальності або принципом змагальності.

Принцип змагальності означає, що кожній стороні має бути надана можливість вивчити та відповісти на всі докази та зауваження, надані іншою стороною (рішення у справі Руїс-Матеос проти Іспанії, п. 63).

При цьому принцип змагальності сторін у цивільному процесі нерозривно пов'язаний із принципом рівності сторін. Принцип рівності сторін у процесі розуміння «справедливого балансу» між сторонами вимагає, щоб кожній стороні була надана розумна можливість представити справу в умовах, які не ставлять цю сторону в істотно не вигідне становище по відношенню до іншої сторони (Dombo Beheer B.V. проти Нідерландів, 27 жовтня 1993 р., п. 33, і Анкерл проти Швейцарії, 23 жовтня 1996 р., п. 38).

Європейський суд з прав людини неодноразово нагадував, що принцип рівності сторін, один із компонентів ширшої концепції справедливого судового розгляду, передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які її не ставлять, у значно менш сприятливому становищі порівняно зі своїм суперником, серед інших рішень і *mutatis mutandis*, Kress проти Франції, [ВП], №. 39594/98, абз. 72, ЄСПЛ 2001-VI; «Ф.С.Б. проти Італії (F.C.B.v.Italy) від 28 серпня 1991 р., Т. проти Італії (Т. проти Італії) від 12 жовтня 1992 р. та Кая проти Австрії, №. 54698/00, 28, 8 червня 2006 р.).

Для справедливого судового розгляду в контексті належних доказів, з точки зору Європейського суду з прав людини, велике значення має наявність у рішенні достатніх підстав і аргументів, на підставі яких воно винесено. Підтвердженням цього є низка судових прецедентів Європейського суду з прав людини. Так, у справі Ruiz Toria v.

Іспанія» від 9 грудня 1994 р. Європейський суд підкреслив, що «відповідно до усталеної прецедентної практики, яка відображає принцип належного відправлення правосуддя, рішення судів повинні належним чином зазначати підстави, на яких вони були прийняті. Пункт 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зобов'язує суди вказувати мотивацію своїх рішень» [1, с. 13-14].

У свою чергу ця процесуальна діяльність має складну структуру, що зумовлює поділ процесу доказування на три основні стадії, а саме: збирання доказів, дослідження доказів, оцінка доказів. Визначення предмета доказування – це початкова діяльність, з якої починається процес доказування у конкретній справі, відкритої за зверненням особи (осіб) до суду про захист прав, свобод чи інтересів. Таке оскарження здійснюється за допомогою позовної заяви, яка відповідно до вимог п. 5 ч. 3 ст. 175 ЦПК, обов'язково має містити обставини (факти), якими позивач обґрунтовує свої вимоги, докази, що підтверджують або спростовують ці обставини (юридичні факти) [2, с. 17].

Стадія збирання доказів принципово відрізняється від попередньої стадії процесу судового доказування, де діяльність суб'єктів доказування будувалася навколо такого об'єкта, як предмет доказування. Отже, на етапі збирання доказів необхідно буде провести попереднє дослідження та оцінку доказів, що неможливо зробити без розуміння того, на підтвердження якого факту докази необхідно зібрати [3, с. 34].

Щодо третьої стадії доказування в цивільному процесі можна зазначити, що дослідження доказів здійснюється різними способами, які безпосередньо обираються залежно від виду відповідного засобу доказування. Так, наприклад, пояснення сторін і третіх осіб заслуховуються судом, а речові докази досліджуються судом і пред'являються для ознайомлення особам, які беруть участь у справі, а в необхідних випадках – експертам і свідкам.

Досить важливе значення в системі доказування має оцінка доказів, яка є завершальним етапом процесу доказування, нерозривно пов'язаного з двома вищезазначеними. Адже вже при порушенні цивільної справи, а потім і в ході її підготовки до судового розгляду суддя попередньо оцінює подані докази з урахуванням правил власності та відповідності доказів. Оцінка судді, суду про недостатність або недостовірність наявних у справі доказів тягне за собою ухвалу суду про витребування додаткових доказів, а також вжиття заходів для перевірки вже наданих доказів. Слід зазначити, що залежно від конкретної цивільної справи достатність доказів оцінюється по-різному, оскільки неможливо визначити певну кількість доказів, яка буде достатньою для всіх цивільних справ без обмежень [4, с. 331].

Вважаємо за необхідне зазначити, що незважаючи на запровадження та впровадження ефективних інститутів цивільного судочинства, залишаються проблеми, які потребують законодавчого вирішення. Однією з таких проблем є проблема стандарту доказування в цивільних справах. Ця проблема безпосередньо пов'язана з оцінкою доказів. Хоча законодавець і встановлює критерії належності, допустимості, достатності та достовірності доказів, які встановлюються безпосередньо судом, однак це не дозволяє встановити чіткі критерії їх оцінки, оскільки на сьогодні аналог стандарту доказування в цивільному провадженні є внутрішнім переконанням судді [5, с. 87-88].

Отже, проаналізувавши все вищевикладене, приходимо до висновку, що інститут доказів і доказування в цивільному процесі є досить вагомим і ефективним засобом реалізації завдань цивільного процесу. З огляду на це, в аналізі та висвітленні актуальних проблем, пов'язаних із доказами та доказуванням у цивільному процесі, вбачаємо перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П., Ратушна Б. Загальнотеоретичні проблеми права на належне доказування в українському судочинстві (у світлі практики Стразбурзького суду). *Вісник Національної академії правових наук України*, 2014. № 3. с. 13-14.
2. Гетманцев О., Гетманцев М., Осіпова І. Процесуальні особливості доказування в масових (групових) позовах у цивільному судочинстві. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 13-23.
3. Андрійцьо В. Д. Докази як об'єкт збору на етапі збирання доказів у цивільному процесі. *Право і суспільство*. 2013. № 4. С. 33-38.
4. Волкова Н. В. Щодо ознак достовірності та достатності доказів у цивільному судочинстві. *Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.)*. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 330-332.
5. Бутрин-Бока Н. Доказування у цивільному процесі. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 2. С. 85-88.